

Kieken in de bieten

Vondst van een grote nazomerslaapplaats van Bruine Kiekendieven in een suikerbietenperceel in Fryslân

Bruine Kiekendieven boven het suikerbietenperceel tussen Harlingen en Bolsward, 1 september 2015 (19:49 uur). *Marsh Harriers gathering to roost at the sugar beet field.* (foto: Eus de Groot)

Romke Kleefstra, Eelco Brandenburg, Eus de Groot, Jan Kramer & Wiesje Spijkstra-Scholten

Vrijwel alle kiekendievensoorten overnachten buiten het broedseizoen op gemeenschappelijke slaapplaatsen. Bruine Kiekendieven *Circus aeruginosus* doen dat met name in rietvelden, hoewel nazomerslaapplaatsen zich ook in akkerbouwgewassen kunnen bevinden als rietland ontbreekt (Clarke 1995). In Nederland kennen we slaapplaatsen van Bruine Kiekendieven vooral uit Zeeland, waar de soort overwintert en in het Verdonken Land van Saeftinghe met enkele tientallen tot ruim 100 individuen overnacht in Riet *Phragmites australis* (Castelijns & Castelijns 2008). In de literatuur blijven nazomerslaapplaatsen in Nederland onderbelicht, zeker die in akkerbouwgewassen. In de nazomer van 2015 werd in Fryslân een grote slaapplaats van Bruine Kiekendieven in een suikerbietenperceel aangetroffen.

Door de inspanningen van de Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF) hebben slaapplaatsen van vogels in Fryslân de afgelopen decennia veel aandacht gehad (o.a. Kleefstra *et al.* 2002, Kleefstra 2015, Koopman & Bouma 1979, Wymenga *et al.* 2013, Versluys *et al.* 2009). Die aandacht ging vooral

uit naar steltlopers, ganzen, Grote Zilverreigers *Ardea alba*, Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* en Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus*, de laatste 15 jaar onder coördinatie van de FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân. Deze inspanningen leidden ook tot meldingen van nieuwe slaapplaatsen. Zo ook begin september 2015, toen een groot aantal overnachtende Bruine Kiekendieven werd aangetroffen in het ca. 2000 hectare grote akkerbouwgebied tussen Harlingen en Bolsward. Veel geteelde gewassen zijn hier granen (met name Tarwe *Triticum*), Aardappel *Solanum tuberosum* en Suikerbiet *Beta vulgaris*. In het laatste gewas werd de slaapplaats aangetroffen. Volgend op deze ontdekking werden op 2, 10 en 11 september slaapplaatstellingen uitgevoerd van twee uren vóór tot één uur ná zonsondergang. Bij de laatste twee tellingen werden tevens aanvliegrichting, tijdstip, leeftijd en geslacht van arriverende kiekendieven genoteerd. Aanvullend wonnen we informatie in van plaatselijke vogelaars en jagers. Op 15 september werd de slaapplaats overdag bezocht om er braakballen te verzamelen.

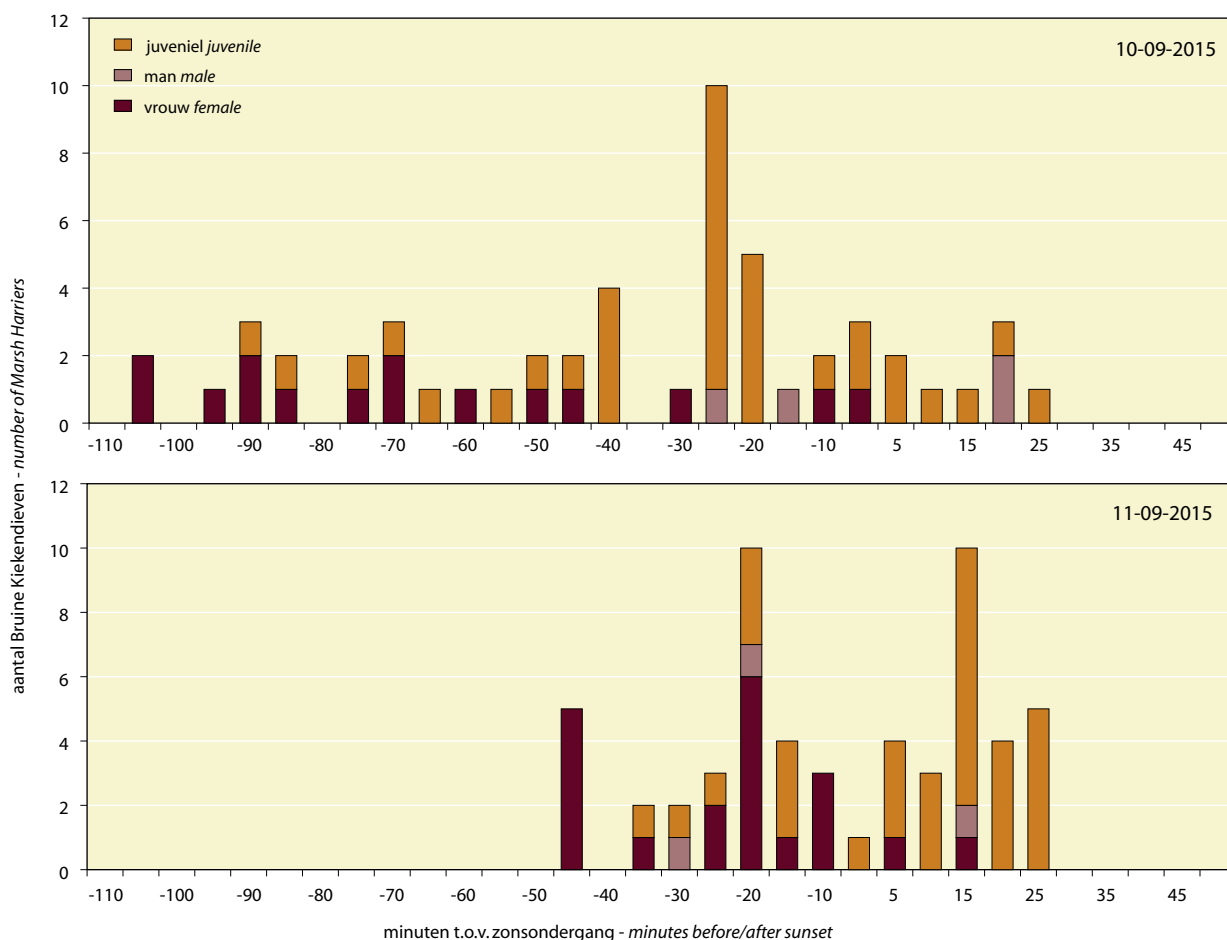
WAARNEMINGEN

In de loop van augustus 2015 was al een ongewoon groot aantal Bruine Kiekendieven opgemerkt dat in de avond-schemer in het bietenperceel van ca. 7 hectare inviel (H. Hilarides). Schattingen van het aantal arriverende individuen rond zonsondergang in de tweede helft van augustus bedroegen toen 100-120 Bruine Kiekendieven. De telling van 2 september leverde een aantal van 82 individuen op, niet onderscheiden naar leeftijd en geslacht. Op 10 september bleek het aantal verder te zijn teruggelopen tot 54 vogels, waarvan 35 juvenielen, 15 adulte vrouwen, 2 adulte mannen en 2 tweede kalenderjaar mannen. Een dag later sliepen er 56 Bruine Kiekendieven in het bietenperceel, waarvan 33 juvenielen, 20 adulte vrouwen en 3 adulte mannen. Tot eind september bleef de slaapplek in gebruik (H. Hilarides). De afname van het aantal kiekendieven in de eerste helft van september en het grote aandeel juvenielen komt overeen met het patroon dat doortrekkende Bruine Kiekendieven in Laag-Nederland in het najaar laten zien: een stevige door-

trek van met name uitzwervende en wegtrekkende juveniele vogels vanuit Duitsland en Nederland in augustus en begin september (LWVT/Sovon 2002).

De timing van de aankomst van de Bruine Kiekendieven op de slaapplek verschilde sterk tussen 10 en 11 september (figuur 1). Op 10 september begonnen de kiekendieven al een uur en drie kwartier vóór zonsondergang binnen te druppelen, met een piek rond 20-25 minuten vóór zonsondergang. Op 11 september arriveerden de eerste vogels pas een uur later op de slaapplek. Waarom dit patroon tussen beide dagen zo verschilde is onduidelijk. De weersomstandigheden waren overeenkomstig.

Op 15 september werden 25 braakballen verzameld in het bietenperceel en 20 in een aangrenzend geoogst tarweperceel van ca. 8 ha. Naderhand bleek dat de kiekendieven aanvankelijk het tarweperceel als slaapplek gebruikten en na de oogst van de Tarwe verhuisden naar het suikerbietenperceel. Ook een jaar eerder zouden enkele tientallen Bruine Kiekendieven in dezelfde omgeving in een tarweperceel overnacht hebben (G. Giliam). In de braakballen werden,

Figuur 1. Aankomst van Bruine Kiekendieven op de slaapplek in het suikerbietengewas op 10 en 11 september 2015. *Arrival times of Marsh Harriers at the roost in the sugar beet crop.*

Romke Kleefstra

Het suikerbietenperceel waar zich de slaapplaats van de Bruine Kiekendieven bevond, 10 september 2015. *The sugar beet field where the night roost of the Marsh Harriers was located.*

naast wat veertjes van vijf niet nader te determineren vogels, alleen de restanten van 42 Veldmuizen *Microtus arvalis* gevonden.

DISCUSSIE

Bruine Kiekendieven kunnen in veel soorten vegetatie slapen, uiteenlopend van rietvelden (Clarke *et al.* 1993, Oliver 2005) en kweldervegetatie (Clarke 1995) tot akkerbouwgewassen zoals Gerst *Hordeum vulgare*, Suikerbiet, Koolzaad *Brassica napus*, mosterdzaad *Brassica sp.*, Maïs *Zea mays* en granen (Bavoux *et al.* 1997, Clarke 1995). Tijdens de trek wordt ook wel overnacht in bomen (Sammut 2005, Panuccio & Agostini 2006) en in woestijnen op de grond (Clarke 1997). Daarbij kan het gaan om forse aantallen, zoals bijvoorbeeld 161 vogels in het Verdrongen Land van Saeftinghe (Castelijns & Castelijns 2008), 210 in Marismas del Guadalquivir in Zuid-Spanje (Gonzalez 1991) en bijna 1300 in een bosgebied bij Buskett op Malta (Sammut 2005). Dit betreft vooral slaapplaatsen in de winter, hoewel in Zeeland ook nazomerslaapplaatsen van meer dan 100 individuen bekend zijn (Clarke 1995).

Cottaar (2007) vond in de Haarlemmermeer in de nazomer van 2006 twee slaapplaatsen met maximaal 11 en 34 Bruine

Kiekendieven in respectievelijk Suikerbiet en Spruitkool *Brassica oleracea*. Hoewel dat de enige Nederlandse beschrijving is van een slaapplaats in akkerbouwgewassen, is het een vrij normaal fenomeen in de akkerbouwgebieden van Oost-Groningen, waar de Bruine Kiekendief in de nazomer een algemeen voorkomende roofvogel is. Een groot deel van deze vogels overnacht in graangewassen en Luzerne *Medicago sativa*, en in mindere mate in Suikerbiet, groenbemesters en braakvegetaties. Welk deel van de kiekendieven akkerbouwgewassen verkiest boven natuurlijke habitats zoals rietlanden en kwelders, en hoe dat in de loop van het seizoen verschuift, is onduidelijk, maar dat een significant deel in akkerbouwgewassen overnacht is evident (R. Klaassen). Ook in de Wieringermeer overnachten Bruine Kiekendieven naar alle waarschijnlijkheid in akkerbouwgewassen (o.a. Luzerne), maar dit is niet nader onderzocht (L. Kelder). Hetzelfde geldt voor Vlaanderen, waar ook nazomerslaapplaatsen in akkers zijn, met naar schatting 5-10 Bruine Kiekendieven per slaapplaats (A. Anselin).

De Bruine Kiekendieven op de slaapplaats tussen Harlingen en Bolsward kwamen vooral aanvliegen vanuit de richting van Franeker, Wommels en Bolsward. Hier was in de nazomer van 2015 sprake van een rijk aanbod aan Veldmuizen, een staartje van de sterke muizenpiek in Zuidwest- en Midden-Fryslân in 2014 (Wymenga *et al.* 2015). Vanaf de

slaapplaats gezien lag geschikt rietland om te overnachten zo'n 8.5 km verderop, op de Makkumer Noordwaard. Vanaf foerageergebieden in de omgeving van Franeker en Wommels bedroeg die afstand minstens 16-20 km. Of dat de reden was de akkers boven de rietlanden te verkiezen is ongewis. Of en waar Bruine Kiekendieven vaker in de Friese akkers overnachten, is voor de FFF-Slaapplaatsentelgroep een mooi onderwerp van studie voor de komende (na)zomers.

DANKWOORD

Voor het aandragen van informatie en hulp bij het veldwerk gaat dank uit naar Anny Anselin, Klaske Brandenburg, Herman Hilarides, Leon Kelder, Raymond Klaassen, Sjoerd en Foekje Riemersma, Marten Sikkema en Eddy Wymenga. Gatz en Japke Giliam worden bedankt voor toestemming om de akkers te mogen betreden om er braakballen te zoeken.

LITERATUUR

- Bavoux V., G. Bumeleau & M. Picard 1997. Le gîte nocturne du Busard des roseaux *Circus a. aeruginosus*. Modalités de fréquentation en Charente-Maritime (France). *Alauda* 65: 321-336.
- Castelijns H. & W. Castelijns 2008. Het overwinteren van de Bruine Kiekendief in Zeeland. *Limosa* 81: 41-49.
- Clarke R. 1995. The Marsh Harrier. Hamlyn Limited, Londen.
- Clarke R. 1997. Desert-roosting by harriers. *British Birds* 90: 286-287.

- Clarke R., A. Bourgonje & H. Castelijns 1993. Food niches of sympatric Marsh Harriers *Circus aeruginosus* and Hen Harriers *C. cyaneus* on the Dutch coast in winter. *Ibis* 135: 424-431.
- Cottaar F. 2007. Slaapplaatsen van Bruine Kiekendieven *Circus aeruginosus* in de Haarlemmermeer, najaar 2006. *De Takkeling* 15: 106-109.
- Gonzalez J.L. 1991. El Aguilucho lagunero *Circus aeruginosus* en España. Situación, biología de la reproducción, alimentación y conservación. Colecc. Tec., ICONA, Madrid.
- Kleefstra R. 2015. Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* op Friese slaapplaatsen in de muizenrijke winter van 2014/15. *De Takkeling* 23: 214-219.
- Kleefstra R., O. Alexander & J. Hooijmeijer 2002. 'Koese op it wetter': ganzen en zwanen op slaapplaatsen in Fryslân in 1998-2002. *Twirre* 13: 109-118.
- Koopman K. & P. Bouma 1979. Slaaptrekonderzoek aan steltlopers in Fryslân. Voorlopig verslag. FFF-rapport nr. 6. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Leeuwarden.
- LWVT/Sovon 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co, Haarlem.
- Oliver P.J. 2005. Roosting behaviour and wintering of Eurasian Marsh Harriers *Circus aeruginosus* in south-east England. *Ardea* 93: 137-140.
- Panuccio M. & A. Agostini 2006. Comments on the roosting behaviour of Marsh Harriers during migration. *British Birds* 99: 365-371.
- Sammut M. 2005. Marsh Harriers roosting in trees. *British Birds* 98: 314-316.
- Versluys M., H. Hiemstra & J. Taal 2009. Regenwulpen langs de Friese waddenkust in het voorjaar van 1997-2007. *Limosa* 82:194-207.
- Wymenga E., Y. van der Heide & M. Koopmans 2013. Steltlopers op slaapplaatsen in Fryslân. *Twirre* 23(2): 3-9.
- Wymenga, E., J. Latour, N. Beemster, D. Bos, N. Bosma, J. Haverkamp, R. Hendriks, G.J. Roerink, G.J. Kasper, J. Roelsma, S. Scholten, P. Wiersma & E. van der Zee 2015. Terugkerende muizenplagen in Nederland. Inventarisatie, sturende factoren en beheersing. A&W-rapport 2123. Altenburg & Wymenga bv, Alterra Wageningen UR, Livestock Research Wageningen, Wetterskip Fryslân, Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Feanwâlden

Romke Kleefstra, FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, Ulesprong 6, 8406 AH De Ulesprong; craneland@planet.nl

Eelco Brandenburg, Turfkade 38, 8701 JM Bolsward

Eus de Groot, Marijkestraat 5, 8862 SL Harlingen

Jan Kramer, Rixtwei 339, 8915 JC Leeuwarden

Wiesje Spijkstra-Scholten, Douwemastins 37, 8925 EA Leeuwarden

Harriers and sugar beets: discovery of a large night roost of Marsh Harrier *Circus aeruginosus* in arable land

Late August 2015 a large night roost of Marsh Harriers was found in a sugar beet field in the province of Friesland, the Netherlands. The estimated number of individuals was 100-120 birds. A count on 2 September showed that 82 individuals spent the night in the sugar beet field, while counts on 10 and 11 September showed that numbers had declined to 54 and 56, respectively, of which 60-65% juveniles and 20-35% adult females. Before the discovery of the roost in the sugar beet field, the harriers spent their summer nights in an adjacent wheat field until this crop was harvested. Also in the summer of 2014 at least tens of harriers

apparently roosted in a wheat crop in the area.

Night roosts of Marsh Harriers in arable land are not uncommon in the Netherlands, but have rarely been described. We suggest that the high number of Marsh Harriers in the Frisian arable fields is related to the outbreak of Common Voles *Microtus arvalis* in foraging areas around the roost. In 45 collected pellets we found the remains of 42 Common Voles. Preferred roosting habitat, such as reedbeds, is not available in close proximity to these vole-rich foraging grounds (about 16-20 km away).